

מחשבות על שפה אזרחית תרבותית

נייר עמדה "יסודות"*

יש שהוא שר שירת נפשו, ובנפשו הוא מוצא את הכל, את מלוא הסיפוק הרוחני במילואו.

ויש שהוא שר שירת האומה, יוצא הוא מתוך המעגל של נפשו הפרטית, שאינו מוצא אותה מורחבת כראוי, ולא מיושבת יישוב אידיאלי, שואף למרומי עוז, והוא מתדבק באהבה עדינה עם כללותה של כנסת ישראל, ועמה הוא שר את שיריה מצר בצרותיה, ומשתעשע בתקוותיה, הוגה דעות עליונות וטהורות על עברה ועל עתידה, וחוקר באהבה ובחכמת לב את תוכן רוחה הפנימי.

ויש אשר עוד תתרחב נפשו עד שיוצא ומתפשט מעל גבול ישראל, לשיר את שירת האדם, רוחו הולך ומתרחב בגאון כללות האדם והוד צלמו, שואף אל תעודתו הכללית ומצפה להשתלמותו העליונה, וממקור חיים זה הוא שואב את כללות הגיונותיו ומחקריו, שאיפותיו וחזיונותיו.

ויש אשר עוד מזה למעלה ברוחב יתנשא עד שמתאחד עם כל היקום כולו, עם כל הבריות, ועם כל העולמים, ועם כולם אומר שירה, זה הוא העוסק בפרק שירה בכל יום שמובטח לו שהוא בן עולם הבא.

ויש אשר עולה עם כל השירים הללו ביחד באגודה אחת, וכולם נותנים את קולותיהם, כולם יחד מנעימים את זמריהם, וזה לתוך זה נותן לשד חיים, קול ששון וקול שמחה, קול צהלה וקול רנה, קול חדוה וקול קדושה. שירת הנפש, שירת האומה, שירת האדם, שירת העולם, כולן יחד מתמזגות בקרבו בכל עת ובכל שעה. והתמימות הזאת במילואה עולה היא להיות שירת קודש, שירת א-ל, שירת ישראל, בעוצם עזה ותפארתה, בעוצם אמיתה וגודלה, ישראל; שיר א-ל, שיר פשוט, שיר כפול, שיר משולש, שיר מרובע. שיר השירים אשר לשלמה, למלך שהשלום שלו.

הרב קוק¹

---

* נכתב על ידי ד"ר דודי פויכטונגר, מנהל "יסודות", ד"ר שלמה פישר, יועץ אקדמי, גב' רוחמה גבל-רדמן, מנהלת חינוכית "יסודות".

¹ הרב א"י הכהן קוק, "שיר מרובע", אורות הקודש, ב, עמ' תמד.

”ויהי כל הארץ שפה אחת? דברים אחדים?”

ייחודו של האדם מבעלי החיים הוא בהיותו חברתי. היכולת ליצור קשרים חברתיים היא תוצאה של התפתחות הדיבור, המחשבה והשפה. אבל השפה איננה רק אמצעי תקשורת ותו לא. השפה מבטאת מכלול של תפיסות, עמדות ורעיונות,, ואלה מעצבים את זהותו של האדם. הניסיון לעצב חברה שדוברת את אותה השפה - ולא את אותה הזהות - הוא עיקרו של נייר העמדה המוצע כאן.

משיח פטרוני לשיח מאפשר

מקצוע האזרחות הוא המקצוע היחיד ממקצועות הברורות ההומניים המשותף לכלל התלמידים מכל זרמי החינוך. אחדות זו כשהיא לעצמה חשובה, נכונה וראויה, שכן היא טומנת בחובה את האפשרות לתקשורת ולדיון איכותיים בין מגוון הקבוצות בחברה הישראלית. עם זאת נשאלת השאלה כיצד אפשר ליצור ”שפה אחת” בלי לבטל את מגוון הזהויות? במדינת ישראל חיות זו לצד זו כמה קהילות בעלות מגוון של מסורות ושפות. קהילות אלו חולקות ביניהן מרחב משותף, אבל חלוקות ביניהן בשפה - כמבע וכתוכן. השפה הדמוקרטית-ליברלית - המעמידה לנגד עיניה בעיקר את שיח הזכויות - נתפסת, לעתים בצדק רב, כמנהלת שיח פטרנליסטי וכתוצאה מכך מאיימת על קהילות וכופה עליהן זהות זרה ואחרת. כתוצאה מכך בקבוצות שנתפסות שמרניות יותר אנו עדים לתחושת ניכור ולעוינות כלפי השיח הדמוקרטי בפרט וכלפי השיח הציבורי הישראלי בכללו.

כדי להימנע מניכור זה אנחנו מציעים להעביר את מרכז הכובד מהשיח הפטרנליסטי, המאיים והמשתק, לשיח מאפשר. רעיון זה מבקש להביא את מגוון הקבוצות בחברה הישראלית לזהות בכוחות עצמן את הרכיבים האוניברסליים הקיימים וטבועים במסורתן הן ולשבצם בשפה האזרחית. כך למשל אפשר להביא את המגמות האוניברסליות - הליברליות והאזרחיות - לשיח עם יסודות אלו בתוך היהדות, שבה יסודות דומים אבל לא בהכרח זהים למגמות אלה. השיח המאפשר מעניק אפוא לכל קבוצה וקבוצה את היכולת לשמור על זהותה ועם זה להשתלב - מתוך ביקורת עצמית בונה - בחברה הישראלית. כך מונמכים קירות הניכור והחשש, והאזרחות נעשית ”של” הקבוצה עצמה, ולא שפה שכפה עליה מבחוץ ”מי שמבין”.

חשוב לציין כי מדובר בתהליך דו-כיווני: מצד אחד חשיפתם של עקרונות אוניברסליים אזרחיים והטמעתם בשפתה הייחודית של כל קהילה וקהילה מתוך מחויבות תרבותית-פנימית; ומן הצד האחר פתיחת ”שורות השפה” האזרחית-ליברלית והעשרתם בקולות ובגוונים תרבותיים נוספים. רק כך יחשו הדוברים שהשפה האזרחית אכן שייכת להם ולא דבר חיצוני להם, ומכאן אפשר להמשיך הלאה אל שיח שמשותף לכלל הקבוצות.

מתוך אמונה במפגש בין מסורת למודרנה ובין תורה למדינה, ”יסודות” מקדמת זה שנים את השיח האזרחי-דמוקרטי-ליברלי בחינוך הממלכתי-דתי ובמקביל מבקשת להנכיח את השפה היהודית-המסורתית בשיח הציבורי בכלליותו.